

70. Sterijino pozorje – selekcija (26. maj – 3. jun 2025)

Stvaranje istorije/menjanje budućnosti

Uprkos dubokim društvenim krizama, dramatičnim potresima koji su temeljno uzdrмали i još uvek drmajу našu društvenu pozornicu, ili možda baš zbog njih, ponuda predstava za ovaj festival je, u celini posmatrano, bila umetnički izazovnija, u poređenju sa prethodnom godinom. Drugim rečima, bilo je lakše izdvojiti devet predstava za Takmičarski program i tri predstave za Krugove, iako produkcija nije bila obimnija.

U ovoj sezoni sam, od kraja prošlog marta do danas, za potrebe programa Sterijinog pozorja pogledala sedamdeset i pet predstava, pedeset i pet za Takmičarski program i dvadeset za Krugove, na osnovu čega je napravljena selekcija koju čini devet predstava u Takmičarskom programu i tri u međunarodnoj selekciji Krugovi.

U proteklih godinu dana u ponudi je bilo desetak predstava van granica Srbije, izvedenih prema domaćim tekstovima, zbog čega se može potvrditi istinitost ranijih teza da postoji zajednički regionalni prostor kulture, da su tematske odrednice tekstova naših pisaca bliske delima nastalim u državama u regionu, ali i da Sterijino pozorje bitno doprinosi afirmaciji srpskih tekstova izvan Srbije, između ostalog i zato što je pozorištima u regionu važno da na njemu učestvuju.

Takmičarski program 70. Sterijinog pozorja čine četiri predstave sa prostora bivše Jugoslavije – tri praiзvedbe dela naših autora, *Jezik kopačke* Filipa Grujića i Ivana Ergića iz Zagrebačkog kazališta mladih, *Naličje* autora Borisa Liješevića iz Crnogorskog narodnog pozorišta i *Beogradski trio* Gorana Markovića iz pozorišta u Novom Mestu – i jedno tumačenje klasika Branislava Nušića, *Narodni poslanik* Makedonskog nacionalnog teatra u Skoplju.

Osim ovih inostranih produkcija, Takmičarski program uključuje pet predstava iz Srbije – praiзvedbe iz Sombora (*Izuzeti*, prema tekstu Đorđa Petrovića u režiji Mie Knežević), Lazarevca (*Srpskoj omladini, Dimitrije Tucović*, autora i reditelja Zlatka Pakovića), Novog Sada (*Iskupljenje*, prema romanu Branimira Šćepanovića, u režiji Veljka Mićunovića) i Beograda (*Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo*, prema romanu Mirjane Drljević, u režiji Bojane Lazić, Atelje 212), i jedno novo tumačenje savremenog klasika Dušana Kovačevića, *Sveti Georgije ubiva aždahu*, u režiji Milana Neškovića i izvođenju ansambla Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Iz odabranih devet predstava upadljivo se izdvajaju, ili preciznije i slikovitije napisano, *kuljaju* kritička značenja, sa prikazima nepokolebljivih i žestokih borbi aktera za društvenu pravdu, za iskorenjivanje korupcije, dubinske systemske truleži, za čišćenje kriminogenih struktura iz društva (*Naličje, Izuzeti, Srpskoj omladini, Dimitrije Tucović, Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo, Iskupljenje, Sveti Georgije ubiva aždahu, Narodni poslanik, Beogradski trio*). Takođe, zajednička karakteristika programa u celini je prisutvo trilerskog sadržaja, radnje često razmotavaju istrage, nastojanja likova da otkriju istine o zločinima, da iskopaju dugo skrivane

tajne, misterije, ili da odbrane svoju čast i dostojanstvo (*Naličje, Izuzeti, Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo, Iskupljenje, Beogradski trio*). U vezi sa prisustvom ovih tema, može se reći da je pozorište opet išlo korak unapred, da je anticipiralo stvarnost, ili da je predvidelo naše dramatične društveno-političke događaje, buktanje borbi protiv nepravde i korupcije (veći deo predstava je nastao neposredno pre tragedije u Novom Sadu i protesta nezapamćenih razmera, širom Srbije, koji su usledili). Podnaslov 70. Sterijinog pozorja „**Stvaranje istorije/menjanje budućnosti**“ odražava ove tematske odrednice predstava, ali i društvenih okolnosti u kojima se ogledaju dramatične borbe za istinu i pravdu. U doba društveno-političkih kriza, smisao pozorišta je poseban, jer je pozorište, kako je pisao sociolog Žan Divinjo, umetnost koja više nego ijedna druga oseća potrebu koji razdiru društvo, ono teško kretanje slobode, od sporog i teškog napredovanja kroz razne stege, do njenog neočekivanog, silovitog ispoljavanja. Pozorište je umetnost duboko utkana u živu potku kolektivnog iskustva, i kroz celu istoriju je postojano predstavljalo pobunu protiv nepravde i nakaznosti sile, usmeravajući nas prema budućnosti, prema onome što se još nije ostvarilo.

Predstave u Takmičarskoj selekciji su, dakle, tematski bliske, u pogledu direktnog obračunavanja sa sistemskim izopačenostima, ali su rediteljski pristupi, odnosno njihove scenske poetike drugačije, od svedenijeg, psihološki delikatnog realizma Egona Savina (*Narodni poslanik*), Borisa Liješevića (*Naličje*) i Mie Knežević (*Izuzeti*), preko suptilne stilizacije Bojane Lazić (*Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo*), Veljka Mićunovića (*Iskupljenje*) i Milana Neškovića (*Sveti Georgije ubiva aždahu*), do brehtovskog političkog teatra Zlatka Pakovića (*Srpskoj omladini, Dimtrije Tucović*) i složenijeg multimedijalnog izraza Matjaža Bergera (*Beogradski trio*) i Boruta Šeparovića (*Jezik kopačke*).

Osim odabranih predstava, još dve su bile u grčevitoj borbi da uđu u tu grupu, i samo su nijanse presudile u konačnom izboru – ukupna snaga scenskog izraza ili jače estetske vrednosti selektovanih produkcija. Reč je o predstavama *Nije smrt biciklo (da ti ga ukradu)* Narodnog pozorišta u Beogradu i *Udovica živog čoveka* Zvezdara teatra.

Program Krugova čine tri predstave koje se tematski i žanrovski donekle ogledaju u Takmičarskom programu – *Otac, Kći i Duh Sveti*, prema tekstu Mate Matišića, u režiji Januša Kice, *Drvene ptice* Lidije Deduš, u režiji Ivana Plazibata i *Boj na požiralniku*, prema noveli Prežihova Voranca, u režiji Jerneja Lorencija. One takođe imaju bitne trilerske elemente, između ostalog, uvedene kao sredstvo razračunavanja sa ontološkim zlom (*Otac, Kći i Duh Sveti, Drvene ptice*). Sve tri suptilno otvaraju i pitanja odnosa između prirode i civilizacije, tragajući za mogućnostima očuvanja srži života u brutalnim izazovima društva, u sveprisutnosti ljudskih postupaka motivisanih sujetom, zavišću, pohlepom. Predstave takođe karakterišu razgranati, fino promišljeni scenski jezici, uzbuđljiva, raskošna vizuelnost, sugestivna simbolika rediteljskih postupaka, što ukupno uspostavlja plodno tlo za istinsko estetsko uzbuđenje.

Takmičarski program

„Jezik kopačke“, tekst Filip Grujić i Ivan Ergić, režija Borut Šeparović, Zagrebačko kazalište mladih (Hrvatska)

Nastala prema tekstu koji su zajednički potpisali Filip Grujić i Ivan Ergić, bivši fudbaler i pisac, čija se neobična, granična životna iskustva nalaze u osnovi ovog takođe neobičnog i autentičnog scenskog dela, radnja predstave *Jezik kopačke* prati profesionalni razvoj mladog fudbalera Davida Polovine (Bernard Tomić). Iz malog mesta i kluba, on prelazi u nemačku prvu ligu, suočavajući se sa pritiscima fizički iznurujućih treninga i discipline tela, ali i slave i uspeha. Reditelj Borut Šeparović, čiji rad srpska publika veoma dobro poznaje, zahvaljujući festivalima Bitef i Desire, i pamti njegove antologijske predstave *55+* ili *A gde je revolucija, stoko?*, zadržava i dalje produbljuje i razvija specifičnost teme. Predstava ima dva dela različite osećajnosti, odraza razlika u životima pod svetlima i u senci slave, koja izvanredni glumci Zagrebačkog kazališta mladih psihološki precizno, uverljivo i dirljivo izvode. Prvi deo je nabijen žestokom energijom, očekivanjima mladih igrača od života koji se pruža u nepreglednom prostranstvu, uz obećanja bogatstva i provoda po atraktivnim klubovima, u blizini zategnutih tela sponzoruša. Drugi se odvija u tišini, preplavljujući optimizam je smenila nemoć, muk depresije zbog suočavanja sa povredom tela i slomom duha. Radnja je postavljena u multimedijalnom obliku, na granični prostor između pozorišta i filma, koji dosledno i višeznačno problematizuje odnos između masovne i elitističke kulture, postavljajući i pitanja uticaja medija, tržišne eksploatacije slave, stvaranja i izrabljivanja kulta zvezda. Snimci donose ironične odraze naše medijativane hiperstvarnosti koja je postala bodrijarovski *stvarnija* od same stvarnosti. Nerazumevanje *stvarne* stvarnosti, istine o prolaznosti i praznini slave, dovodi do pucanja protagoniste pod svetlima reflektora, do pada na dno što će uzrokovati početak preobražaja.

„Naličje“, autorski projekat Borisa Liješevića, Crnogorsko narodno pozorište (Crna Gora)

Tekst predstave *Naličje* nastao je tokom procesa proba, iz ličnih priča i iskustava autora i glumaca, niklih na tlu potrebe razotkrivanja užarenih društveno-političkih problema u Crnoj Gori, ali zapravo i šire, u celom našem regionu, imajući u vidu da su mehanizmi vlasti, zasnovani na lažima, manipulacijama i urušavanjima ranijih sistema vrednosti, vrlo bliski na celom prostoru bivše Jugoslavije, kao da su zajednički osmišljeni. Te društveno-političke metastaze, duboka trulost sistema, u velikoj meri izgrađenog na vezama sa kriminalom, osnova su fragmentarne radnje predstave. Kroz nekoliko tokova narativa otkriva se nagomilana prljavština u različitim sferama

društva, od sudstva, preko školstva, do zdravstva, dramatična proširenost tokova kokaina, podmićivanje, ucenjivanje i nerazmrsiva upletenost sumnjivih biznisa, pomahnitale izgradnje i političkih dilova. Paralelno se iscertavaju posledice te duboke društvene korupcije na ličnom planu, lomljenja pojedinca, kraha stabilnosti, jer je smisao pozorišta u davanju emotivnog, ljudskog oblika političkim tragedijama, odnosno u prikazivanju odraza makro plana na mikro planu. Takođe, u celini predstave je važno preplitanje tog opipljivo turobnog realiteta sa crnohumornim scenama, finom komikom koja se izliva iz tragičnih situacija, u skladu sa našim balkanskim mentalitetom, sklonosti ka grotesknom smehu, saputniku u ratu sa svakodnevnim nevoljama. Boris Liješević delikatno vodi mnogobrojni ansambl, na prepoznatljivo svedeno dizajniranoj sceni, čija se dinamika povremeno razigrava, sa zahuktavanjem radnje, pomeranjem dela dekora koji predstavlja nekakvo skladište, sa konkretnom i simboličkom funkcijom. Glumci nastupaju sa opipljivim žarom i energijom, te dokazuju istinsku, unutrašnju potrebu da baš o tim temama govore na sceni, psihološki oživljavajući ove scenske dvojnike naše mračne stvarnosti.

„Beogradski trio“, prema romanu Gorana Markovića, dramatisacija i režija Matjaž Berger, koprodukcija Anton Podbevšek Teatar, Novo Mesto i Cankarjev dom, Ljubljana (Slovenija)

Imajući u vidu vrlo nekonvencionalnu, hibridnu formu književnog dela *Beogradski trio* Gorana Markovića – fragmentarnu, epistolarnu, sastavljenu od arhivske građe, ali i fiktivnih razmaštavanja događaja – njegovo postavljanje na scenu u Novom Mestu je bilo naročito izazovno. A uprkos toj složenosti strukture, roman ima čvrste žanrovske osnove, drage čitaocima koji sa posebnim uzbuđenjem prilaze melodramskim i trilerskim narativima. Radnju pokreće dolazak pisca Lorensa Darela u Beograd, na mesto atašea za štampu u Britanskoj ambasadi, u dramatičnim vremenima usvajanja Rezolucije Informbiroa 1948. i razbuktavanja političkog nasilja. Ova višestruko uzbudljiva priča je polazište za postavljanje svedremenih pitanja političkog ukidanja sloboda, ucena, manipulacija, represije i cenzure, ali i odnosa između umetnosti i politike, kao i ljubavi, strasti i bračnih obaveza. Bergerovo scensko čitanje Markovićevog romana određuje precizan, ceremonijalan ton, brehtovska ohlađenost i otuđenost koje treba da probude kritičko mišljenje. U isto vreme je vrlo suptilno, emotivno prikazana patnja zatvorenika na Golom otoku i Svetom Grguru, ostrvu gde je bio smešten logor za žene. Pozornica je minimalistički, elegantno i višeznačno uobličena, označava neku vrstu sudnice, gde se istražuje Darelova upetljanost u političku aferu, ali i logor, istaknut na uzanom proscenijumu, zasutom golootočkim ili Sizifovim kamenjem, koji ima i simbolički izražajan prostor podzemlja. Zvučni pejzaž predstave je takođe upečatljiv i bitno upotpunjuje snagu scenskog izraza, pojačava doživljaj nemira, zbog kontrasta između života prirode koji neizbežno teče i strahota nasilja u takozvanoj civilizaciji. A to zverstvo vlasti, legalizovano divljaštvo u posleratnoj Jugoslaviji nije samo neki tamo istorijski dokument, već je i odraz svedremenih mehanizama vladanja, na makro i mikro planu. Korišćenje političkih okolnosti i položaja za lične interese i nametanje šupljih parola u funkciji opravdavanja nasilja, do danas je opstalo na našoj društvenoj pozornici.

„Narodni poslanik“, tekst Branislav Nušić, režija Egon Savin, Makedonski narodni teatar, Skoplje (Severna Makedonija)

Polazeći od prve komedije Branislava Nušića, politički subverzivnog dela još mladog satiričara, buntovno usmerenog prema sistemu izgrađenom na lažima, korupciji, manipulaciji, autori predstave suptilno pokazuju da se priroda tog (našeg) sistema nije nimalo popravila, odnosno da su takvi mehanizmi vladanja i dalje osnova društvenih tokova u uglavnom posrnulim balkanskim državicama. Reditelj Egon Savin gradi kompaktnu, uzbudljivu i preciznu predstavu, ne odlučujući da ide putem drastičnijeg osavremenjivanja teksta, već nenametljivog ukazivanja na svestremenu, tragi(komi)čnu istinitost Nušićevih razotkrivanja dubinske političke truleži. Ipak, u predstavi jesu prisutne razlike u značenjima u odnosu na polazni tekst, i one se nalaze na dramaturškom planu. Scenska radnja koja traje svedenih sat i petnaest minuta, zgusnuta je i dinamična; iz scenskog teksta su izvedeni brojni likovi, od Jevremove žene Pavke, preko Sime, Ivkovića, njegove tetke, Sekulića i drugih, i sa time su isključene i suvišne linije naracije. Rasplet je takođe bitno promenjen, nije vedar kao kod Nušića, već je zaoštreniji, tmurniji, i tako bliži duhu našeg vremena. Na rediteljskom planu najznačajniji je rad sa glumcima, svaki lik je precizno, posvećeno i nadahnuto uobličen, što se izdvaja kao najveća vrednost predstave, pored slikovito uskovitlanih Nušićevih zapleta iz kojih izvire ubojite istine o nakaradnom sistemu vrednosti i (neuništivoj) smutljivosti i prevrtljivosti političara. Ovaj *Narodni poslanik* autentično i vredno oživljava svet našeg genijalnog, britkog komediografa koji je već u ranoj mladosti spoznao gorke istine o palanačkom mentalitetu, primitivnom parlamentarizmu, društvenoj svakodnevnici natopljenoj raznoraznim malverzacijama, ucenama, podmićivanjima. A njegova gogoljevski oštra kritika sveprisutne korupcije i vrednosti izvrnutih naglavačke bolno se ukazuje i kao slika našeg vremena, gde je bavljenje politikom takođe prilika za lično bogaćenje, a ne za uspostavljanje sistema *opšteg dobra*. Ono postaje (ne)dostižni ideal, ili prazna reč kojom se političari razmeću u predizbornim kampanjama.

„Izuzeti“, tekst Đorđe Petrović, režija Mia Knežević, Narodno pozorište Sombor (Srbija)

Izuzeti Đorđa Petrovića su savremena drama fragmentarne strukture, u kojoj se tokovi radnje iz različitih vremena uzbudljivo prepliću, stvarajući mozaičku radnju, intenzivne emotivne i političke snage. Povezanost likova i događaja postepeno se razotkriva u trilerskoj formi, i u vremenskom rasponu od sredine devedesetih godina prošlog veka, do pre nekoliko godina. Rediteljka Mia Knežević je ovu dramu suptilno postavila na kamernu scenu somborskog pozorišta, u preovlađujuće realističkom, gotovo dokumentarističkom stilu, naročito u monološkim iskazima, uz publiku smeštenu veoma blizu aktera, što bitno pojačava naš doživljaj igre. Glumci igraju psihološki istinito, gradeći skladnu celinu, jedan taman odraz ljudske i sistemske truleži – zloupotrebe položaja, nametanja laži kao istina – izrastao na tlu pohlepe za novcem koja brutalno gazi svaku saosećajnost. *Izuzeti* diskretno ukazuju na potrebu za razbijanjem zavere ćutanja društva

koje skoro potpuno zanemaruje čoveka. Zaslepljeni profitom, umreženi ljudi na pozicijama moći gaze preko ljudi koji postaju uznemirujuće nebitni, kolateralna šteta o kojoj se par dana govori, a zatim se uglavnom zaboravi. Predstave poput ove, glasno ističu ono što se ne sme nikada zaboraviti, jer je zaboravljanje vid pomirenja sa pandemijom beščašća.

„Srpskoj omladini, Dimitrije Tucović“, tekst i režija Zlatko Paković, Puls teatar, Lazarevac (Srbija)

Scenski tekst predstave *Srpskoj omladini, Dimitrije Tucović* autora Zlatka Pakovića ima fragmentarnu strukturu, čini ga spoj dramskih scena i songova koji imaju brehtovsku funkciju ironičnih političkih komentara. Oni *oneobičavaju* radnju sa ciljem buđenja gledaočeve kritičke svesti, ovde naročito važne imajući u vidu užarenu važnost tema koje predstava pokreće. Radnja ima elemente metateatralnosti i fantastike, imajući u vidu da se na sceni ukrštaju mrtvi i živi, prošlost i sadašnjost, stvarnost i pozorište. Likovi, sablasti iz prošlosti, Dimitrija Tucovića i lazarevačke komunistkinje Spasenije Cane Babović, susreću se sa našim vremenom zverskog kapitalizma koji je unedogled produbio društvenu raslojenost, protiv koje su se oni i nekada borili, tražeći pravdu i ljudskost. Polazeći od istorijskih prilika, Paković se ogoljeno i eksplozivno bavi i aktuelnim društveno-političkim događajima, nasiljem, korupcijom, manipulacijom i ucenama, ali i odgovornošću pojedinca i pravu na protest, kao osnovnom ljudskom pravu. Njihova tematizacija je vrlo eksplicitna, gotovo pamfletska, u čemu predstava donekle podseća na scenske poetike reditelja Olivera Frlića ili Kokana Mladenovića. Ipak, pamflet kao takav nije umetnički naročito vredno sredstvo, zbog čega se on ovde javlja kao deo višeznačne celine, prate ga vizuelno promišljena i simbolički efektna rešenja, kao i ubojiti brehtovski songovi čija razorna ironija ruši maske i raskrinkava laži koje se proglašavaju istinom.

„Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo“, prema romanu Mirjane Drljević, dramatisacija Slobodan Obradović, režija Bojana Lazić, Atelje 212 (Srbija)

Nastao prema romanu Mirjane Drljević, tekst predstave *Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo* u narativno-dramskom sklopu donosi trilersku pripovest o potrazi za tri nestale devojkice, tri ćerke majki čija se prošlost postepeno razotkriva, ukazujući se kao razlog nestanka dece. Na planu naracije, sadašnjost, i put rešavanja misterije, prepliće se sa događajima iz prošlosti koji mozaički otkrivaju složenost odnosa likova, načinja i pitanja postratnih trauma iz devedesetih godina, zločina koji su se dešavali u Bosni, patrijarhalnog vaspitanja, nasleđene krivice itd. Scenska radnja u režiji Bojane Lazić teče u skladu sa žanrom trilera, ali i košmarnim okolnostima života na balkanskim prostorima, preovlađujuće otuđeno, stilizovano, uz prugušivanu unutrašnju tenziju likova, majki, na ivici eksplozije osećanja (scenografija Zorana Petrov). Glumice Borjanka Ljumović, Radmila Tomović, Aleksandra Janković, Snežana Savić, obučene svedeno i uniformisano, u skladu sa celinom rediteljske vizije, nastupaju dosledno, hladno, gotovo

mehanički, ponekad posredovano mikrofonom, kontrolišući izlive emocija. One igraju više uloga – majke nestalih devojčica, majke majki, ali i muške likove, uz teatralizovanu distancu, ponekad postajući kolektivno otelotvorenje jednog lika (Saša), što stvara scenski uzbudljivo osećanje zajedničkog iskustva i sećanja. Kako potraga odmiče, a nestrpljenje majki raste, na vizuelnom i zvučnom planu dolazi do suptilno izražajnih promena. Višeznačni tamni zid u centru scene dobija rupe koje se mogu tumačiti kao simbolički odraz ožiljaka na dušama majki, poderotina od potiskivanih osećanja, strahova, nestrpljenja da se deca pronađu. Zvučna pratnja kompozitora Vladimira Pejkovića, minimalistička i hladna, pojačava tamnu atmosferu pretnje, a pevani stihovi unose jarka poetska značenja, diskretno ističući važnost društvenih funkcija žena i majki.

„Sveti Georgije ubiva aždahu“, tekst Dušan Kovačević, režija Milan Nešković, Jugoslovensko dramsko pozorište (Srbija)

Sveti Georgije ubiva aždahu je osobena drama u opusu Dušana Kovačevićeva, jer je ne odlikuje urnebesno apsurdni i razoružavajuće crnohumorni kovitlac događaja, prepoznatljiv za delo ovog pisca, već preovlađujuće realistička, epski vođena radnja. Reč je o istorijskoj pripovesti smeštenoj u vreme početka Prvog svetskog rata, gde se prepliću melodramska i ratno-politička linije radnje, u koje su utkane Kovačevićeve karakteristične misli o našem mentalitetu, pogubnom patrijarhatu, sistemskoj korupciji i nasilju, ukidanju nežnosti, ljubavi, poštenja. Reditelj Milan Nešković Kovačevićev komad postavlja u veoma ambicioznoj, zavodljivoj, vizuelno raskošnoj formi koja odmah osvaja gledaoca. Scena višeznačno predstavlja seoski ambijent, indikativno kosu padinu sa nizom stabala u pozadini, na jednoj strani, i kafanski prostor na drugoj, što će se sa razvojem radnje efektno menjati, i simbolički nadgrađivati. Muzika je takođe važan element ovog scenskog tumačenja, koji takođe na početku fascinira gledaoca. Tekstove songova je pisala Duda Buržujka, a muziku je komponovao Vladimir Pejković, i njihove zajedničke pesme donose vrlo sugestivne, savremene, otrežnjujuće poetske komentare radnje, o patrijarhalnom mraku, večitim ratovanjima, unutrašnjim i spoljnim. Superioran ansambl Jugoslovenskog dramskog pozorišta psihološki snažno oživljava dramatične istorijske događaje, a naročito melodramsku nit narativa, prikaz složenih odnosa u ljubavnom trouglu, određen opipljivim zanosom, čulnošću, razornom moći erosa i pratećom tragičnošću tanatosa. Milan Marić delikatno igra Gavrila Vukovića, bogalja koji za sebe smatra da je beskoristan, gubitnik, takav bez ruke, izgubljene u prethodnom ratu. Pokreće ga iskrena, dugogodišnja ljubav prema Katarini Džandarovoj, u nadahnutom i temperamentnom tumačenju Jovane Belović, koja je gradi kao odlučnu i svojejavu ženu koja ne mari za mišljenje malograđanskog okruženja, i prkosi sveprisutnoj proračunatosti brakova, konformizmu i opštem zapostavljanju i zlostavljanju ljubavi. Ona je žena Đorđa Džandara, u naročito sugestivnoj interpretaciji Nikole Rakočevića, koji ga predstavlja istinski tragično, kao čestitog čoveka koji se dostojanstveno nosi sa činjenicom da je njegova žena u naručju drugog muškarca, verujući da su interesi države i nacije iznad ličnog ljubavnog kraha.

„Iskupljenje“, prema romanu Branimira Šćepanovića, dramatisacija Slobodan Obradović, režija Veljko Mićunović, Srpsko narodno pozorište, Novi Sad (Srbija)

Nastala prema istoimenom, izuzetnom romanu Branimira Šćepanovića koji u poetski, filozofski i trilerski upečatljivom obliku istražuje istinu o protagonistu Grigoriju Zidaru, predstava tematizuje sukob između pojedinca i društva. U fragmentarnoj formi se ispisuje pripovest o Grigoriju, kamiondžiji koji se nakon dugog posleratnog izgnanstva u Norveškoj vraća u rodni kraj. Otkriva da su mu podigli spomenik zbog herojskog čina tokom Drugog svetskog rata, u uverenju da je mrtav. Kada se pojavi živ, postaje pretnja za sredinu koja je njegovom smrću pokrila brojne laži. Da su heroji društvu korisniji mrtvi nego živi, pokazuje ova vredna predstava u kojoj se postepeno razotkriva i sistemsko licemerje, koristoljublje, ratno profiterstvo, spletkarenje i ucenjivanje, kojima se čuva prividni mir poretka. U snažnom i uzbudljivom tumačenju Borisa Isakovića, Grigorije je poput progonjenog Vojceka, opkoljen i pritisnut sa različitih strana, toliko da počinje da sumnja u sopstveni identitet, ne znajući više ko je. Režija Veljka Mićunovića je precizna, stilizovano realistička, u jednom ceremonijalnom i metaforičkom, svevremenom odrazu dubinske političke korupcije, društva izgrađenog na lažima. Na svedeno dizajniranoj sceni posutoj zemljom i utvrđenoj klupama koje označavaju mesto suđenja, licemerni predstavnici sistema napadaju unapred osuđenog Grigorija. Efektne su scene njihove horske ofanzive, košmarne mreže glasova koja se nerazmrsivo plete oko protagoniste. Njihova lica su osenčena tonovima groteske, iskrivljenog humora koji nosi apsurdna značenja. U tom smislu je karakterističan lik Manojla u upečatljivom tumačenju Marka Markovića koji povremeno izlazi iz okvira realizma, igra se sa svojim likom, iskrivljuje ga u manirizmu, nenametljivo ukazujući na ideju da je bahatost vlasti jedan cirkus, groteskni odraz tame. Delo Branimira Šćepanovića, kao i ova predstava, bacaju jarko svetlo kritike na tu sistemsku tamu, koje možda, jednom, može da pokrene promene.

Selekcija Krugovi

„Otac, Kći i Duh Sveti“, tekst Mate Matišić, režija Januš Kica, Satiričko kazalište Kerempuh, Zagreb (Hrvatska)

Nastala prema najnovijem dramskom tekstu Mate Matišića, epska, troiposatna predstava *Otac, Kći i Duh Sveti* ima dva odvojena dela, suptilno povezana zajedničkim temama, likovima samoubicama, njihovim psihozama, konkretnim i metaforičkim nasiljem. Stil pripovedanja je prepoznatljiv za ovog pisca, urnebesni, neočekivani, nadrealni i apsurdni razvoj događaja prati gorak humor, tragikomičnost bliska duhu našeg Dušana Kovačevića. Takođe, duboko je prisutna autoironija, pirandelovsko poigravanje sa autorskom pozicijom, ali i sa prirodom teatralnosti, odnosom između stvarnosti i pozorišta. Reditelj Januš Kica radnju vodi strpljivo i delikatno, posebno vodeći računa o likovima i njihovim odnosima, bitno određenim apsurdom, naročito u drugom delu, kada se dinamika radnje zahuktava, a odnosi usložnjavaju. Atmosfera se gradi

pažljivo i dosledno, kroz precizan rad sa glumcima, a začinjava se finim uvođenjem teskobnih zvukova, širenjem ili sužavanjem prostora igre, što takođe po potrebi intenzivira klaustrofobičnu osećajnost. Predstavu otvara lik sveštenika koji ima i funkciju naratora, komentatora i bitno utvrđuje religiozni kontekst značenja, tematizuje smisao i značenje vere u savremenom društvu, mogućnosti čuda, spasenja. Radnja takođe obiluje misterioznim značenjima i motivima, kao i problemom femicida koji postavljaju *Drvene ptice*, kao i predstava *Niko nije zaboravljen i ničega se ne sećamo*. Najnoviji Matišićev dramski tekst ponovo otvara i pitanje postratnih trauma, dubinske poremećaje svesti zbog suočavanja pojedinca sa eksplozijama zla, koje su otvorile (ne)prekidni lanac konkretnih i simboličkih zločina.

„Boj na požiralniku“, prema noveli Prežihova Voranca, režija Jernej Lorenci, koprodukcija Prešernovo gledališče Kranj i Mestno gledališče Ptuj (Slovenija)

Nastala prema noveli *Boj na proždrljivcu* Prežihova Voranca (koji je napisao ovo delo pod pseudonimom Lovro Kuhar) predstava istražuje osnove ljudskog postojanja, zajednicu čoveka i prirode, ljudsku borbu za život, za osnovnu hranu, krompir koji postaje dragocen poput zlata, ali i ogromnu glad i fizičke patnje da se do hrane dođe (termin proždrljivac označava lokve vode u zemlji, koje su uništavale rastinje, buduću hranu). Lorenci suptilnim, maštovitim, minimalističkim, a dramatično razigranim rešenjima priča priču o borbi seljaka sa vodom, za plodnu zemlju, o sukobu sa silama prirode. Istovremeno se pokreću pitanja o nepravednim društvenim okolnostima, nasilju, klasnim razlikama koje su, obespravljene i obezvređene siromahe gurnule u surovu i neravnopravnu bitku za goli život, ali i za dostojanstvo, i možda sreću. Te borbe u Lorencijevoj predstavi postaju svezremene, mitske, ritualne, zahvaljujući slikovitim, simbolički izražajnim rediteljskim rešenjima i nesvakidašnje predanoj igri glumaca. Njihovo izvođenje je fizički vrlo zahtevno, u ovom preciznom i sofisticiranom *storitellingu* o različitim generacijama jedne porodice, o životu i smrti, o večnim ciklusima postojanja, smislu patnje i granicama i mogućnostima pravde, spasenja i beskonačnog života, onog njegovog neuništivog jezgra.

„Drvene ptice“, tekst Lidija Deduš, režija Ivan Plazibat, koprodukcija Hrvatsko narodno kazalište Varaždin i Hrvatsko narodno kazalište Zagreb (Hrvatska)

Nastala prema drami Lidije Deduš, koja je pobedila na konkursu zagrebačkog HNK za savremeni tekst drame 2022. godine, predstava istražuje korene nasilja, uzroke, prirodu i posledice činjenja zla, kao i probleme primitivizma sredine, odnosa između sela i grada, želje za promenom i iskoračenjem iz konkretne i simboličke bede provincije, ali i prirode ljubavnih i bračnih odnosa. Radnja se odvija u ruralnoj sredini osamdesetih godina prošlog veka u Hrvatskoj i prati odrastanje tinejdžerke Nade, koja se bori sa sveprisutnom sumornošću, grubošću, zavišću, alkoholizmom, nasiljem u porodici, direktnim, ali i prikrivanim zlom. Naracija je obojena čehovljevskim i ibzenovskim tonovima, u pogledu nežne, poetske obrade porodičnih i prijateljskih odnosa, ali ima

i trilerskih elemenata, misterije koja naslućuje postojanje iskonskog mraka u ljudskom biću, razumu teško shvatljivog zla. Režija Ivana Plazibata je suptilno razvijena u svakom segmentu izvođenja, zahvaljujući čemu se gradi specifično tmurna, teskobna atmosfera, ali i tragovi pokušaja da se taj čemer razgradi poezijom, nevinošću, nadom. Likovnost predstave je posebno upečatljiva, na jednoj strani se realistički prikazuje svakodnevnica aktera, a na drugoj poetski izražajna, melanholična tišina prirode – selo, zemlja, osušena stabla. Povremeno se uključuju video snimci koji diskretno pojačavaju intenzitet doživljaja, snagu misterije. Muzika je takođe važno sredstvo u upotpunjavanju ukupne osećajnosti igre, melodije izvedene uživo na harmonici naglašavaju setu, dok nevine, ljubavne pesmice preko zvučnika uspostavljaju značenje kontrasta. I konačno, izražajni glumci sa jasnim nadahnućem, potresno grade ove likove koji čine demonsko zlo, direktnim delovanjem ili pukom ćutnjom, zatvarenjem očiju pred nasiljem, zbog čega ono ne prestaje da buja.

Dr Ana Tasić teatrološkinja i pozorišna
kritičarka